

Un Txékhov visionari

MELCION MATEU

NARRATIVA

Anton Txékhov,
El monjo negre.
Pròleg i traducció
de Xènia Dyakonova.
Laertes.
Barcelona, 2003.

Només per obres com *L'oncle Vània* –de la qual l'última representació que es va fer a Barcelona (per cert en castellà al Poliorama) quedava a anys llum de fer-li justícia– o tan sols per relats com *La dama del gosset* –que mai no serà prou elogiat, com diria Harold Bloom–, Anton Txékhov (1860-1904) mereix un lloc de privilegi, únic i intransferible en la literatura dramàtica i narrativa de tots els indrets i de totes les èpoques. Fou Andreu Nin l'introduïdor de Txékhov a la nostra llengua, i ara la poeta i traductora Xènia Dyakonova ens en fa arribar *El monjo negre*, un relat fins ara inèdit aquí i que ha

traduït amb una prosa bella i, com que és russa, cal pensar que acurada respecte a l'original.

És cert que, tal com ella mateixa afirma en el pròleg, “el conte txekhovià no s'assembla a cap altre”: la subtilitat, la ironia i el candor humà amb què l'autor tracta les seves criatures –gairebé sempre burgesos de la vella Rússia– no són bons de trobar enlloc, però no és menys cert que Txékhov és el fundador d'una tradició, d'una manera d'entendre el conte que passa per Hemingway i que arriba fins a Raymond Carver i els seus deixebles. No hi ha ningú com Txékhov, però sense ell molts no haurien escrit com ho han fet.

UN MÓN IRREPETIBLE

El món de Txékhov és, igual que el moment històric que el produí, senzillament irrepetible: una societat estancada, diferent de qualsevol altra i uns personatges vulgars, dividits entre aquella *aurea mediocritas* que agrada va als clàssics i una angoixa

El dramaturg i narrador rus Anton Txékhov

existencial absolutament moderna. En aquest sentit, Kovrin, el protagonista d'*El monjo negre*, és absolutament txekhovià. Però si tenim en compte que, a més de ser un modest científic aspirant a professor universitari, pateix de visions místiques, és ben clar que aquí hi ha un ele-

ment no gens comú en la literatura de l'autor.

Kovrin, fatigat per la seva intensa tasca intel·lectual, cerca repòs en la casa del seu antic tutor i educador, Pesotski, un horticultor que viu amb sa filla Tània a Borisovka. Durant la seva estada amb ells, Kovrin enfortirà les

seves relacions amb Tània, les quals més endavant els portaran al matrimoni. Alhora, viurà alguns fenòmens paranormals: adquirirà el coneixement d'una estranya llegenda sense saber d'on prové, veurà el protagonista d'aquesta llegenda (un monjo vestit de negre) en plena levitació i fins i tot hi mantindrà converses de manera regular.

DESFENT EL TÒPIC

La distància narrativa amb què es presenten aquests fets sembla desfer –deconstruir, si us ho estimeu més– la massa tòpica divisió entre literatura fantàstica i literatura realista; la premissa de Txékhov, en boca del monjo, és clara: “Existeixo en la teva imaginació, i la teva imaginació forma part de la naturalesa, és a dir, que també existeixo en la naturalesa”. Davant la impossibilitat d'acomplir l'ideal de *mens sana in corpore sano*, i davant el dilema de triar entre la vida normal i la vida d'un geni, les fronteres entre imaginació i realitat s'acabaran esborrant per a Kovrin, i potser també per al lector.

Una rara troballa, aquest monjo de Txékhov: fa sentit que s'aparti considerablement de la imatge habitual en l'autor. Però, sobretot i abans de res, es tracta d'una metàfora irrepetible sobre el desig i l'ambició humanes, sobre les ànsies de superar la mediocritat que ens envolta i una constatació més del caràcter excepcional (patològic?) del geni.

Inquietuds intel·lectuals d'un baró català

CARLES MIRÓ

NARRATIVA

Josep-Lluís González,
L'esguard d'Orfeu. Les memòries secretes del baró de Maldà.
Llibres de l'índex.
Barcelona, 2003.

Com a Orfeu que no pot deixar de mirar enrere i que no pot evitar perdre el que capta la seva mirada, Josep-Lluís González ha triat el baró de Maldà. S'ha empescat unes memòries que aquest noble català s'hauria posat a escriure l'any 1802 i ha procurat imitar l'estil minuciós, lent, atent als detalls, de l'autor del *Calaix de sastre*. Això de recrear-se a imitar l'estil de don Rafael d'Amat i de Cortada, d'escriure un llibre que vol poder passar per un llibre català del segle XVIII, no és una decisió gratuïta de l'autor. En *L'esguard d'Orfeu* no hi trobarem ni aventures galants ni gairebé de cap altra mena, ni

les intrigues que solen abundar en les novel·les històriques. En aquest sentit pot despistar el fet que en el subtítol es parli de *memòries secretes* i que en el pròleg se'n digui que, tot i que el manuscrit –naturalment un llibre com aquest no podia ser sinó un “manuscrit trobat”– va ser descobert per Milà i Fontanals, “no va gosar publicar-lo per culpa de l'escabrós contingut”, ja que el secret i l'escabrositat tarden molt a arribar en aquest llibre i hi apa-

La vida del baró de Maldà real va ser grisa; la d'aquest baró de ficció ho és menys

reixen d'una manera discretíssima. La vida del baró de Maldà real va ser grisa i anodina; la d'aquest baró de ficció ho és una mica menys, perquè González el fa capaç d'unes inquietuds intel·lectuals que no es troben per enlloc en el XVIII català. Aquest baró, encara jove, impulsat per una visió de la bellesa en forma de noi d'ulls blaus i “llavis carnosos i rojos com magranes”, arriba a llegir Diderot i *El banquet* de Plató, i fins i tot a crear una mena d'acadèmia de les arts, formada per nois joves, que, imbuïts de classicisme, arriben a organitzar unes olimpíades. El baró madur evoca –o, com s'insinua, inventa– aquest passat, mentre repassa els estralls d'un temps en què “la roda del món és eixida de sa guia”: la Revolució Francesa, les guerres consegüents, l'amenaça en què es veuen els privilegis dels nobles, la plaça de toros que volen construir on s'havien celebrat les olimpíades i la desaparició de la llengua *cathalanesca*.

Diversos Autors,
El brogit de l'Ebre.
Cossetània Edicions.
Valls, 2003.

Albert Parareda, *Via fora, lladres! La revolta dels remences contra la servitud feudal*.
Barcanova.
Barcelona, 2003.

Aquest és un volum de contes ebrencs. És a dir, que els quinze autors són de comarques que toquen a l'Ebre i que en les quinze narracions el riu hi té una presència important. En un conte, el d'Andreu Carranza, el riu mateix pren la paraula i explica els seus mals; en un altre, el de Manuel Pérez Bonfill, el riu dona peu a parlar de les anguilles, presentades com a símbol de l'existència humana. En el conte d'Emili Rosales el riu –en aquest cas, el delta–, només hi apareix vist des de la finestra d'un autobús, primer, i d'un avió, després, però aquestes visions tenen la virtut d'enllaçar ebrencs de diferents generacions o, almenys, els han enllaçat fins ara.

Hi ha un element d'incertesa: no se sap què passarà en el futur, i no només per la raó trivial que el futur sempre és incert, sinó perquè tot el que es relaciona amb el futur d'aquest riu ho és especialment. Aquesta percepció, expressada en tons elegíacs o incloent requisitoris explícites contra el Pla Hidrològic Nacional, és comuna en tots els autors d'aquest llibre. C.M.

L'any 1486 s'aboïeix el dret del senyor feudal de maltractar els seus pagesos i els “mals usos”, vigents des d'almenys tres segles enrere. El mal ús principal consistia en el fet que els pagesos estaven adscrits a la terra, o sigui que no la podien abandonar sense pagar una redempció (la remença) al seu senyor feudal. Els pagesos de remença tenien, doncs, un estatus pràcticament d'esclaus. Les revoltes camperoles del segle XV van forçar la intervenció reial, que va acabar amb la forma de servitud a què estaven sotmesos els remences.

Aquest llibre d'Albert Parareda és un assaig divulgatiu que explica com es va arribar a instituir la remença i com es va desenvolupar el conflicte entre nobles i camperols fins que aquests, tot i perdre les batalles, van acabar guanyant la partida. Se centra sobretot en la figura del cap remença Pere Joan Sala que, un any abans que s'arribés al compromís que va abolir la servitud feudal, va ser degollat i esquarterat a Barcelona, mentre la multitud cridava: “Via fora, lladre!”. C.M.